

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ח

מסכת בבא מציעא - דף כה

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

איסור הזכרת שם עבודה זרה.

בעי רב אשי כאבני בית קוליס מהו? וכו'. רש"י ביאר (ד"ה כאבני) "מרקוליס והיא שם עבודה זרה" וכו'.

בתוס' (ד"ה כאבני) ביארו, ששם העבודה זרה הוא "קילוס" מלשון שבת, וחז"ל קראו לאותה עבודה זרה "מרקוליס", היינו הפוך מהקילוס, מר-קוליס, לגנאי ללעג ולקלס. אלא שצריך להבין בלשון התוס' "מכאן אמר ר"ת דאין שם עבודה זרה מרקוליס אלא "קילוס" (לפי גירס המהר"ם), מה הראיה "מכאן", כל מה שמבואר בגמ', ספקו של רב אשי בענין מציאת מטבעות בצורה מסוימת, מהיכן הוכיח ר"ת שאין שם העבודה זרה מרקוליס.

ואמנם הקשה בשיטה מקובצת לאידך גיסא, רב אשי הסתפק בשלשה מטבעות המונחות שניים זה ליד זה ושלישית על גביהם, מדוע הזכיר שם עבודה זרה לצורך הדוגמה. הרי יש איסור לומר לחברו נפגש ע"י עבודה זרה פלונית (רש"י עה"ת שמות כג, יג; סנהדרין סג, ב; רמב"ם עבודת כוכבים ה, יא; קיצור שו"ע קסז) ומבואר שאף לצורך איסור להזכיר שם עבודה זרה, א"כ איך יתכן שרב אשי הזכיר בספקו את שם העבודה זרה. וביאר בשיטת"ק כדברי ר"ת שאין שם העבודה זרה "קוליס", אלא "קילוס". וחכמים מתוך גנאי ובזיון קראו לע"ז "קוליס".

מעתה מובנת ראייתו של ר"ת, "מכאן אמר ר"ת", ממה שהסתפק רב אשי לגבי סימן הנחת המטבעות בצורה של "אבני בית קוליס", ולא חשש רב אשי להלכה שאין מזכירים שם עבודת כוכבים, מוכח מכאן ש"קוליס" זה תיקון של חז"ל ולא השם העצמי.

בענין זה של הזכרת שם ע"ז, נושא ארוך הוא בין הפוסקים המאוחרים שישודו כבר בדברי המרב"ן כפי שיבואר, האם ניתן לכתוב על המחאות (שיקים) תאריך לועזי, אמנם כלל בידנו "וכן עמא דבר", דבר שרוב הציבור מחזיקים בו, אין בו חשש. אך כדרכנו בטור זה נעלה את הדברים, לא ע"מ לפסוק הלכה.

ברמב"ן (שמות יב, יב), באמת אנו מונים את חשבון השנה, מהחודש השביעי, "חודש תשרי", כלשון הכתוב לגבי חג הסוכות הנקרא חג האסיף "בצאת השנה" (שמות כג, טז). ולכן אין הכוונה שניסן הוא חודש ראשון למנין השנה, אלא הוא הראשון לזיכרון הגאולה. וחוסף הרמב"ן, שכל שמות החודשים הידועים לנו: "ניסן" "אייר" וכו', הם שמות פרסיים שלא נמצאו בתורה, ועלו עם בני" מהגולה, שמות אלו נמצאים במגילת אסתר ובנבואות בבל. ונקט הרמב"ן שמחמת זה צריך למנות את ימי השנה וחודשיה ל"ראשון" ל"שני" וניסן הוא הראשון.

בשו"ת גנזי יוסף (סי' קו) למד מחמת דברי הרמב"ן הנזכרים היות ולמדה התורה שמנין החודשים לעם סגולה הוא מניסן שהוא הראשון וחודש אחריו הוא שני וכו' ואין שמות לחודשים ממילא יש לדקדק לא לקרוא לחודשים הלוועזי"ם ראשון שני וכו' ולשון הרמב"ן "וטעם החדש הזה לכם ראש חודשים שימנו אותו ישראל חדש הראשון וממנו ימנו כל החודשים שני ושלישי עד תשלום השנה בשנים עשר חודש כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול כי בכל עת שזכיר החודשים יהיה הנס הנזכר". עכ"ל. א"כ חזינו מדברי הרמב"ן שראשון ושני הוא למנין בני" וסיים שם בגנזי יוסף ואיככה מזכיר איש ישראל היום והחודש למספר העמים.

בזה הענין של רשימת תאריך בלע"ז, דברו בו כבר גדולי עולם במשך הדורות מהם לאסור עד כדי איסור תורה. מהם מנהג שאיננו נכון. ומהם שלא חששו. ועוד דנו אם יש בזה משום בחוקתיהם ואם יש בשמות החודשים שבלע"ז שמות ע"ז עד כדי שכשם שאסור לומר רעהו המתן לי בצד ע"ז פלונית.

הקורא תגר עד כדי איסור מהתורה הוא המהר"ם שיק (שו"ת סי' קעא) במעשה שהיה שכתבו על מצבה בלע"ז ותאריך הפטירה מנו למנינים ויצא למחות דהא בית החיים היו חצר השותפין והאיך יכול להעמיד שם דבר בניגוד לרצון חברו. ונקט דהוי איסור דאורייתא של ושם אלהים אחרים לא תזכירו. ובדומה בשו"ת שערי צדק (יו"ד סי' קנה) אסר לרשום בלע"ז משום ובחוקתיהם.

ועי' בשו"ת פרי השדה (ח"א סי' ג) במש"כ ששני שם לע"ז הוא דווקא בשם אלהות שלהם ושררה ולא בא בתורת חשבון וסמכו דבריהם על דברי היראים סי' עה. ועיי"ש.

והנה בתורת משה בפרשת בא קורא תגר על אלה שמאסו בתורת ה' שמונים ללידת יש"ו ואין להם חלק באלוקי ישראל. אמנם בדבריו לא מצינו שאסר בלאו אלא לפי ענינו הוא חומר דברי סופרים. ואמת ציין בפסקי תשובות (סי' קנו) שאדונינו החת"ס באיגרת הנדפסה באיגרות סופרים (עמ' קה) כתב תאריך לע"ז. בגט פשוט (סי' קכז סק"ל בסופו) כתב שאף באיגרות חול יש לכתוב לתאריך בריאת העולם ואין נכון לכתוב לע"ז. ולא נראה שהחמיר בזה עד כדי לאו או חומר דברי סופרים.

למעשה ליקט בפסקי תשובות (שם) מרבוותא שכתבו באיגרותיהם תארכי לע"ז בשו"ת הרמ"א (סי' נא) מהר"ם פאדווה (סי' לו) הש"ך באיגרת (נדפס בקריה נאמנה עמ' עה) חות יאיר (סי' קפד) ועוד.

מה הכוונה "אם נטל לא יחזיר"?

אמר רב כל ספק הינוח לא יטול ואם נטל לא יחזיר. מה ביאור דברי רב "לא יחזיר", לאן לא יחזיר, ומי זוכה במציאה?

ביאר רש"י (ד"ה ואם נטל) "דהא ליכא זיהיב? אפשרות להחזיר כיון שאין מי שיתן לו סימן. אך סתם רש"י מה יהא על המציאה. אך רש"י לקמן (לז, ב ד"ה ואם נטל) ביאר, אם יבא אחד ויאמר שלי היא, לא ישיב לו שמא אינה שלו והרי אין בה סימן. ושמא יביא הבעלים עדים שהניח שם, לכן יהא מונח עד שיבא אליהו. ומבואר ברש"י שאמנם אם יתברר הספק ע"י עדים ישיב.

אך בדברי התוס' (ד"ה ואם נטל) מבואר שדנו האם יחזיר את האבידה למקומה או לא, וזה הכוונה "לא יחזיר" היינו למקומה. ובאמת לפי ביאורם הראשון דווקא אם עזב את המקום לא ישיב, שמא בא בעל האבידה והלך כאשר לא מצא את מה שהניח. אך אם עדיין נמצא שם ישיב למקומה. אך לביאורם השני, לאחר שכבר הגביה אינו יכול להשיב כיון שהתחייב בשמירה. אך הרמב"ן חלק על דברי התוס' רק כאשר הביאה לביתו התחייב בשמירה ולא יוכל להשיב למקומה, אולם אם הגביה אין לחייבו בשמירה יותר מאשר לא הגביה. (ועי' רמב"ן, ריטב"א, ר"ן ובבבאור בנתיבות המשפט רס, טז)

אמנם שיטת הרמב"ם (מזילה ואבידה טו, א) שאם נטל זכה בזה המוצא. הראב"ד תמה איך זכה המוצא (עי' ברב המגיד בבבאור קושיות הראב"ד). ונחלקו הנו"כ בביאור שיטת הרמב"ם, א. הכס"ם (שם), כיון שאין סימן ואין למי להשיב, לא אומרים שלא זוכה. ב. הדרושה (רס, יא), היות ונטל ע"מ להשיב לא מוגדר שנטל באיסור ולאחר יאוש בעלים זוכה. ג. הב"ח (שם), אין ודאי בעלים, לא אומרים יהא מונח. ד. ט"ז (שם, ט), אמרו לא יטול רק לחומרה, אך מסתבר שזה דרך נפילה והרי אלו שלו. ה. להגר"א (שם, כב), מועילה תפיסה מספק ואין מוציאין מיזו כדרך שאמרו בתקפה כהן.

סיכום הדף

נושא היום: מציאה עם סימן. דרך הינוח ונפילה. מקום השמור במקצת.

מציאות שחייב להכריז עליהם שאין האובד התייאש, פירות בכלי או כלי ריק וכו'. **ביארה הגמ'** שיש אופנים שמוכח שהחפצים שליד הכלי נפלו מתוך הכלי והם של בעל הכלי ולא הרי אלו שלו. **לדעת רב זבדי**, כאשר מצא **פשתן** ליד כלי, אם הפתח היה בכלי היו נשארים מעט מסיבי הפשתן בכלי, לכן בכלי נקי הרי אלו שלו. ואילו **מצא ליד הכלי פירות** יתכן ונפלו ולא השאירו סימנים וחייב להכריז אף על הפירות. **לדעת ר"פ**, החילוק אם נשאר מעט מהפירות בכלי או לא. **עוד תירצו**, אף אם לא נשאר בכלי מאומה החילוק אם יש לכלי שפה שעוצרת את הפירות, ובכ"ז הכלי ריק הרי אלו שלו. **עוד תירצו**, לכלי אין שפה והנידון אם הפירות מתייחסים לפרי לפי צורת נפילתם.

רצו להוכיח מלשון המשנה "ציבורי פירות וציבורי מעות, חייב להכריז" שמנין או מקום היו סימן, **ודחו שאין ראיה**, אם תוכיח "מנין" היו סימן, גירסת המשנה "ציבור פירות", אם נוכיח ש"מקום" סימן, נגרוס "ציבורי פירות".

"שלשה מטבעות זה על גב זה", מכריזו. **אמר רבי יצחק מגדלאה**, צורת הנחתם: מטבע רחבה על גביה צרה יותר וכו'. **מביאה הגמ' ראיה** מברייתא (למסקנא), כל שאין עשויים כמגדל נקרא מפוזר, אף שיש מגע בין מטבע לרעותה. **אמר רבי עיניא** (כפי הביאור למסקנא) מצא ג' מטבעות שצורתם כמגדל מכריז, אך אם אין עשויים כמגדל אף שמונחים אחד על השני, הרי אלו שלו, יתכן וכך נפל. **לדעת רי"ח**, קשה מאוד שפולס בצורה זו ומכריז. **צורת ההכרזה**: מנין, והמאבד אומר את צורת ההנחה. תמהה הגמ' א"כ ה"ה בב' מטבעות, **לרבינא**, מכריז מטבעות מצאתי והאובד יאמר מספרם, וב' מטבעות לא יהיה סימן. (עי' פירוש רש"י, רמב"ן כאן).

הסתפקה הגמ' במטבעות שמונחים, כעיגול, בשורה, כסולם אחד על רעהו במקצת, **מוכיחה הגמ'** שצורת סולם מכריז בופן שאם יכניס קיסם חתתם יטול את כולם. **הסתפק רב אשי** "כאבני בית קוליס" היינו ב' מטבעות ושלישית על שניהם, **מוכיחה הגמ'** מברייתא שבכה"ג חייב להכריז. **עוד למדו**, מצא מטבע בשוק וצקת חברו שלי וכו', הרי אלו שלו שאין סימן מטבע ואפשר שהוציאה ונפל מאחר. **מצא מאחורי גדר וכד'**, או בשביל שבשדה גזולות קשורים, לא יגע היות **ומונחים בדרך הינוח**, ואם יטלם שמא אין למניח בהם סימן. **קשר** לא מהווה סימן, היות וקשורים כדרך שכולם קשורים. **מקום** לא מהווה סימן היות והם מרדדים. ואמנם יש לדון שמא באו מהעולם, אך יש כאן **ספק הינוח** לכן לא יטול. **ופסק רבי אבא בר זבדא בשם רב**, כל ספק הינוח לא יטול, אם נטל לא יחזיר, ויהא מונח עד שיבא אליהו. (כתבנו לפי רש"י, עי' עיונים)

מצא כלי באשפה, מכוסה לא יגע. מגולה, יטול ויכריז. **אמנם למדנו** שבמקום אשפה יטול ויכריז שמא יפנו אותה אנשים שאינם הגונים. **ביאר רב זבדי**, במשנה לא יטול היות ומדובר בכלים גדולים והם בצורת הנחה. **בברייתא למדו** בכלים קטנים שיש חשש שנפלו. **ר"פ ביאר**, שאף בברייתא עסקו בכלים גדולים, רק אמרו שיטול היות ומדובר באשפה שלא לייתה עומדת לפינוי ונמלך לפנותה. **ובחשנה אמרו** שלא יטול היות ולא עתידים לפנות את האשפה.